

Michal Tomášek: Právní systémy Dálného východu I. Praha: Karolinum, 2016

PAVEL MARŠÁLEK

První díl rozsáhlé monografie Michala Tomáška Právní systémy Dálného východu se zabývá historickou komparací právních řádů Číny, Japonska, Koreje a Vietnamu. Jde o završení několik desítek let trvajících výzkumu vývoje práva této oblasti, s jehož dílčími závěry byla odborná veřejnost průběžně seznamována v četných samostatných pracích.

Už první zalistování v knize prozrazuje, že máme před sebou monumentální a průkopnické dílo. Respekt vzbuzuje nejen jeho úctyhodný rozsah a badatelská poctivost autora, ale i fakt, že je zde právní vývoj pojednán v širokém sociokulturním kontextu. Čtenář se tak mimochodem dozví, „proč jsou východní Asiaté zvyklí sjednávat obchody s těmi, koho dobře znají, proč jsou japonské společnosti přísně hierarchizovány nebo proč je čínský úředník často všemocným pánem nad osudy cizích obchodníků“. Všechny tyto postřehy vhodným způsobem rámuje a pomáhají pochopit specificky právní jevy.

Tomášková kniha je také určitě v mnoha směrech průkopnickým počinem na poli naší právní komparatistiky. Lze bez nadsázky říci, že do ní vnáší novou dimenzi. Tento obor zatím příliš nekvetl. Za první československé republiky se soustřeďoval nejvíce na srovnávání vývoje střeoevropských právních řádů, za komunistického režimu na komparaci práva zemí východního bloku. Mezinárodní věhlas získaly jen komparatistické práce V. Knappa. Postupně si uznání zasloužila díla dalších autorů (např. P. Hungra, J. Kysely, Z. Kühna). I tak ale tyto práce málokdy vybočily z okruhu západního práva. Více bylo napsáno jen o islámském právu, a to většinou nikoli právníky, nýbrž arabisty. Dějiny práva indického subkontinentu a práva Dálného východu, jakož i dalších oblastí byly bohužel na okraji vědeckého zájmu. Bylo to způsobeno především neznalostí jazyků nám vzdálených kultur na straně právníků

a malou orientací kulturologů, etnografů a historiků v právníkové problematice. Tento neviditelný blok se podařilo prolomit jen nemnohým – těm, kteří dokázali spojit jazykovou kompetenci a právníkou kvalifikaci. Jedním z nich se stal právě Michal Tomášek.

Při psaní své knihy se musel M. Tomášek vyrovnat s několika problémy. První byl problém terminologický. Právo Dálného východu vycházelo v minulosti ze svěbytného kulturního základu, bylo v mnoha ohledech nesrovnatelné s právy jiných kultur a užívalo vlastní terminologii, což znesnadňuje jeho poznání a pochopení. Autor se s tímto problémem vyrovnal tak, že se dálnévýchodní pojmy a instituty snažil uchopit kategoriemi našeho práva. Zařadil zkoumané pojmy a instituty do kategorií práva kontinentálního, resp. angloamerického, i když dálnévýchodní právo takové kategorie neznalo. To mu otevřelo bránu k podstatě sledovaných jevů a pomohlo odhalit nejednu skrytou podobnost mezi dálnévýchodním a západním právem.

Druhou těžkostí, která komplikuje zpracování problematiky, jsou existující neshody v pohledu na společenský a státní systém staré Číny, která byla ohniskem a inspirujícím zdrojem rozvoje celé dálnévýchodní oblasti. Byla Čína orientální despocií postavenou na otrokářském výrobním způsobu, nebo feudálním státem či snad ještě něčím jiným (např. státem s asijským výrobním způsobem, jak psal Marx)? Zdá se, že vším z uvedeného byla tak trochu a ničím z toho bezvýhradně. Despotu (císaře – syna nebes) v čele měla, otrokářství zde také bylo, ale pro výrobu nebylo určující, moc kněžstva byla zlomena velmi brzy. Na feudální prvky tu rovněž narazíme, oproti středověké Evropě jsou ale patrné nepřehlédnutelné rozdíly: chybí feudální aristokracie s vrchnostenskými právy, rolníci nejsou připoutáni k půdě a městům schází částečná politická

samostatnost opřená o ekonomickou sílu. Specifický ráz čínskému zřízení dodávala všemocná byrokracie, státní vlastnictví půdy, jakož i neexistence státního náboženství a náboženská snášenlivost. S touto mnohostí pohledů se Tomášek vypořádal tak, že se ani k jednomu stanovisku apriorně nepřiklání a že se snaží problematiku empiricky a nepředpojatě zkoumat. Teprve potom zobecňuje s tím, že vývoj řadu parametrů proměňuje a působí hybridizaci čínského systému.

Třetí úskalí výzkumu dějin práva Dálného východu představuje vliv filozoficko-náboženských učení, jako byly konfucianství, taoismus, buddhismus apod. Tato učení byla doktrínami na světonázorovém (ideologicko-politickém) podkladě a zároveň morálními soustavami, které podstatným způsobem utvářely společenský život, fungování státu i práva. Jejich charakter se postupně měnil, navzájem se ovlivňovaly, často prostupovaly, mnohdy jejich koexistence nebyla snadná. Postihnout tyto duchovní proudy není právě jednoduché. Jde o to, na co dát důraz, v čem spatřovat hybné momenty vývoje a v čem nahodilosti. I s tímto uzlovým bodem se Tomášek vyrovnal úspěšně. Za určující sílu považuje konfucianství s jeho akcenty na hierarchii, disciplínu, kult předků, odpor k individualismu a výchovu. Konfucianství bylo ztělesněním představy o přirozeném pořádku věcí, čímž upevňovalo stávající společenský řád. Udrželo se v zápasu (či koexistenci) s ostatními doktrínami – nejprve s legismem a taoismem, později zejména s buddhismem. Z Číny se rozšířilo i do dalších zemí Dálného východu. Dnes do konfucianské oblasti patří vedle Číny také Korea, Vietnam a částečně Japonsko (všude je silný i vliv buddhismu, v Japonsku též tradičního domácího šintoismu). Buddhismus se stal rozhodujícím náboženstvím v mnoha zemích jihovýchodní Asie (Barma – Myanmar, Thajsko, Kambodža a Laos).

Samotné líčení vývoje práva dálněvýchodní oblasti propojuje Tomášek s vývojem zdejší státnosti. V souladu s logikou věci je mu těžištěm Čína – starobylý, kulturně nejvyšší a také nejbohatší a nejsilnější stát celého regionu, možno říci kulturní centrum, odkud vycházely rozhodující impulsy pro rozvoj státního a právního uspořádání sousedních zemí: Koreje, Vietnamu a Japonska.

Tomášek podrobně ukazuje, jak čínský státoprávní vývoj probíhal v sinusoidách vzestupů a pádů jednotlivých vládnoucích dynastií. Přitom ale „struktura moci, právní systém a způsob řízení státu zůstaly vždy

zachovány od předchozích generací“. V Číně tak po staletí nedocházelo ke skutečným revolučním změnám jako v Evropě, které by byly nastolením nového společenského řádu, ale nastávaly jen změny ve vedení. Byl svržen špatný císař, „který se zpronevěřil úloze syna nebes a nebesa ho jako takového odvrhla“. Tato stabilita společenského uspořádání byla dána už tím, že si lidé „žádný jiný společenský řád nedovedli představit“. To přestalo platit až při revolucích v letech 1911 a 1949, které přinesly skutečnou společenskou změnu.

Právní vývoj v celé dálněvýchodní oblasti probíhal pod rozhodujícím čínským vlivem. Čínské právo vytvořilo už v nejstarší době (do 3. století po Kr.) kompaktní systém, který zahrnoval psané právo (rozsáhlá kodifikace trestního a administrativního práva), obyčej (týkaly se hlavně rodinných a manželských vztahů, okrajově i vztahů vlastnických) a precedenty (vyskytovaly se především v trestním procesu). Šlo o systém smíšeného práva. Toto právo mělo pro směřování sousedních zemí „význam srovnatelný s významem, který mělo zhruba v téže době římské právo pro následný vývoj právních systémů na evropském kontinentě“. „Ve druhé polovině prvního tisíciletí bylo rozšířeno do sousedních států, kde položilo základy jejich právních řádů.“

Právo Dálného východu však nakonec neudrželo tuto jednotu danou tím, že vzešlo ze stejného základu. Postupně se diferencovalo na dva subsystemy: subsystem čínsko-korejsko-vietnamský a subsystem japonský. Toto rozrůznění bylo způsobeno vzdalováním se japonského práva jeho čínskému předobrazu. Od 10. století se japonské právo vydalo vlastní cestou. Projevilo se to v opuštění některých základních institutů čínského práva v japonské praxi (např. půdních přídělů, státních zkoušek úředníků) a prosazením exekutivní novotvorby, která reinterpretovala, resp. novelizovala původní kodexy a vyřazovala císaře z role zdroje všeho práva. Rozhodující moc získala v Japonsku vojenská šlechta a právu jednoznačně dominovaly příkazové normy vymáhané krutými tresty.

Tradiční právo Dálného východu prodělalo svůj vznik, rozmach, úpadek a zánik. Ten nastal v 19. století v důsledku střetu s moderním evropským a angloamerickým právem, které přinášely koloniální mocnosti. Jeho osud byl nevyhnutelný. Tváří v tvář modernímu západnímu právu a nárokům modernizující se společnosti se ukazovalo jako zaostalé a nezpůsobilé regulovat společenský život (nepodporovalo svobodu a rovnost,

neznalo pojem subjektivního práva a neposkytovalo odpovídající ochranu rozmáhajícímu se podnikání). Bylo jednou z příčin, proč dálnévýchodní země za koloniálními mocnostmi zaostávaly, a představovalo významnou překážku, která znemožňovala kolonizátory dohnat. Pokusy jej modernizovat selhaly, a proto bylo smetené.

Z výše uvedeného je patrné, že autorův výklad je akceptovatelný, systematický a přehledný. Prakticky mu není co vytknout. Svě závěry autor opírá o reprezentativní bibliografii. Najdeme zde převážně cizí práce, zapomenuta ale nejsou ani díla naší provenience.

Množství poznatků načerpal autor přímo v zemích, o kterých píše.

Vysoké kvalitě textu odpovídá také luxusní grafická a technická podoba knihy. Nakladatelství Karolinum si zaslouží velkou pochvalu. V práci nechybí ani rejstříky a přehledné tabulky etap vývoje práva na Dálném východě. Škoda jen, že scházejí poznámky. Je tomu tak zřejmě proto, že jejich uvedením by se už tak rozsáhlé dílo ještě o mnoho stran zvětšilo.

Knihy Michala Tomáška je výsledkem akribie, péle a zaujetí. Je bezpochyby jeho životním dílem. Určitě stojí za přečtení. Můžeme se jen těšit na její pokračování.

Právnická
fakulta

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
zve širokou odbornou veřejnost na

XI. ročník mezinárodní vědecké konference

OLOMOUCKÉ PRÁVNICKÉ DNY 2017

pořádanou pod záštitou děkanky PF UP JUDr. Zdenky Papouškové, Ph.D. ve dnech

18.–19. května 2017

Konference se bude již tradičně odvíjet ve dvou částech – po úvodních přednáškách, kde vystoupí významní odborníci se svými příspěvky, budou následovat tematicky zaměřené sekce.

Více informací ke konferenci, časovému harmonogramu, jednotlivým sekcím i elektronickou přihlášku naleznete na www.opdny.upol.cz.